

Qua và Bậu

Phan Tấn Tài

"Qua" và "Bậu" đều là đại danh từ xưng đặc biệt của miền Trung và miền Nam ngày xưa. Nhưng nó được dùng nhiều nhất là ở vùng đất phương Nam.

- "Qua" là ngôi thứ nhất, nếu dùng riêng lẻ là từ ngữ xưng hô của người lớn tuổi với người nhỏ tuổi, nghĩa là tôi (là cô, chú, bác, anh, chị), nhưng khi dùng chung với "Bậu" thì nghĩa là anh, là cách xưng hô của chồng với vợ, hoặc của người con trai với người yêu, hoặc với người mà họ có ngổ ý thương mến.
- "Bậu" là ngôi thứ hai, là từ thân thương mà người con trai dùng để gọi vợ hay người yêu, hay người con gái mà họ đem lòng thương mến.

*"Bướm xa hoa, bướm dật, bướm dờ,
Qua đây xa Bậu đêm ngày chờ trông."*

Theo GS Lê Ngọc Trụ (1909-1979) gốc của từ ngữ "Qua" do chữ wá, hay đọc đúng hơn là u_á đọc theo giọng Triều Châu của chữ "ngã" tức là "tôi". Cũng có giả thiết khác rằng: Sự liên hệ từ ngữ "Qua" với tiếng Mường và tiếng Nhật nhưng có lẽ lối giải thích của GS Lê Ngọc Trụ để chấp nhận hơn bởi sự giản dị.

*"Hôm qua Qua nói Qua qua mà Qua hồng qua,
Hôm nay Qua nói Qua hồng qua mà Qua qua."*

Từ ngữ "Qua" được dùng rất nhiều trong các tác phẩm của Nhà văn Hồ Biểu Chánh (1884-1958) như: Thầy Chung trúng số, Tờ hồng vương vấn, Sống thác với tình, Ai làm được... và nhiều tác phẩm khác nữa.

Nếu "Qua" đã là từ ngữ Triều Châu thì "Bậu" cũng rất có thể do âm Triều Châu mà ra. Nhà văn Bình Nguyên Lộc (1914-1987) có đưa ra gốc từ tiếng Mạ nhưng sau khi bàn luận với người Triều Châu, thì trong tiếng Triều Châu "pa_u" hay "páu" (giọng đọc khác nhau tùy vùng) là vợ, một danh từ bình thường và khi ghép vào một chữ nữa mới phân rõ ngôi thứ như "cha páu", "cha pa_u" (vợ tôi) "deo pa_u" (vợ yêu) như ta dùng Hán Việt "tệ phu, tệ nội, hiền phụ, hiền thê..." Người Việt chung sống với người Triều Châu đọc trại là "Bậu", và "Bậu" trở thành đại danh từ ngôi thứ hai.

*"Bậu có chồng chưa, Bậu thưa cho thiệt,
Kéo Qua làm tội nghiệp cho Qua."*

Dù với cách giải nghĩa nào thì từ ngữ "Qua" và "Bậu" cũng đều là từ ngoại lai. Tuy nhiên, khi được Việt hóa, "Qua" và "Bậu" trở thành những từ ngữ độc đáo của tình cảm thương yêu đôi lứa thật súc tích.

"Bậu qua phà Rạch Miếu, Qua lẻo đẻo theo sau..."

Qua - Bậu tiêu biểu cho ngôn từ Việt hóa của miền đất phương Nam, trong đó bên cạnh tiếng Hoa còn phải kể tiếng Pháp, tiếng Miên... Từ ngữ Việt hóa gốc Hoa phần nhiều được sử dụng giới hạn ở miền đất phương Nam là vì điều kiện chung sống, hội nhập nơi đây. Mặc dù, số từ ngữ Việt hóa rất nhiều, nhưng đi vào ca dao, văn chương phương Nam mạnh mẽ nhất có lẽ là hai từ ngữ "Qua" và "Bậu" (chiếm hơn phân nửa).

*"Trách mẹ với cha chớ Qua không trách Bậu,
Cha mẹ ham giàu gả Bậu đi xa."*

*"Bậu có chồng như cá vô lò,
Tương tư nhớ Bậu, dật dờ năm canh."*

*"Bậu về kéo mẹ Bậu trông,
Kéo con Bậu khóc, kéo chồng Bậu ghen."*

"Ví dầu tình Bậu muốn thôi,
Bậu gieo tiếng dữ cho rời Bậu ra
Bậu ra Bậu lấy ông câu,
Bậu câu cá bóng chặt đầu kho tiêu."

Nhà thơ Phạm Hải Đăng cũng sáng tác rất nhiều bài thơ có "Qua" và "Bậu" như:

Bế Bàng Tình Qua:

Nói hoài Bậu hồng thềm nghe,
Để Qua ám ức đầy ghe đem dia!
Vô tình trong buổi chiều kia,
Bậu theo người khác, tình chia cách tình

Mình ên Qua đứng lặng thình,
Nhìn theo con nước lục bình trôi theo
Trách ên Qua kiếp bọt bèo,
Sóng xô sóng đập, sóng leo mạn thuyền.

Mé sông bến đợi mình ên,
Bông Bần bông Mắm rơi lên trắng sông
Đường tình bạc béo long đong,
Tình duyên dang dở đắng lòng Qua đau

Bậu ơi! còn có thương nhau,
Cửa Vàm Qua đợi, trái sầu Qua mang
Sông năm bảy ngã đò ngang,
Bậu không dìa nữa bế bàng tình Qua.

Bậu Thôi Đưa Đò.

Mưa chiều, Qua dõi mắt theo,
Bến xưa tình cũ ai gieo câu thề
Bậu còn nhớ đến tình quê,
Để Qua trông ngóng, khi về cô đơn.

Bậu đi mưa gió dỗi hờn,
Lòng Qua trĩu nặng như con đò chiều
Ngày nào tíu tít lời yêu,
Tay Qua Bậu nắm nói điều mộng mơ.

Sông Cửa Vàm thưở tình thơ,
Qua thương Bậu nói: "Mình chờ nhé Qua!"
Nào dè đâu, Bậu đã xa,
Trầu cau chưa thắm, người ta lấy chồng.

Đứng nhìn chim sáo sang sông,
Để Qua lẻ bạn đau lòng Bậu ơi
Giờ đây, cách biệt phương trời,
Quê nghèo miệt thứ, Bậu thôi đưa đò.

Ngày nay, "Qua" và "Bậu" đã trở thành dĩ vãng nhưng đối với những người con vùng đất phương Nam xưa,

hai từ ngữ Qua - Bậu bình dị, chân quê này luôn gợi nhớ về một thời sơ khai với những tình cảm êm đềm, mộc mạc, nhưng thấm đượm chân tình của những năm tháng cũ yêu dấu.

Hết.